

Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi
(TÜGAM)

Kavram Analizi:

Etnosentrizm

(*Ethnocentrism*)

Hilal Erol Yaşar

2026/01

www.gocvakfi.org | info@gocvakfi.org

ETNOSENTRİZM (ETHNOCENTRISM))

(2026/01)

YAZAR:

Hilal Erol Yaşar

TÜRKİYE GÖÇ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (TÜGAM)

GRAFİK TASARIM:

Ruha Medya A.Ş.

E ISBN:

978-625-5830-26-5

Göç Araştırmaları Vakfı

Hacettepe Mahallesi Fener Sokak No: 5

06230 Altındağ/Ankara, Türkiye

Tel.: (0312) 473 76 11

Fax: (0312) 473 79 11

Kitapçığın tüm yayın hakları Göç Araştırmaları Vakfına aittir.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak

sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın

hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.

Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

İçindekiler

Giriş	2
Kavramsal ve Kuramsal Arka Plan	4
Göç Bağlamında Etnosentrizm	6
Sonuç	7
Kaynakça	8

Giriş

Kültür, tekrar eden toplumsal pratikler içinde yeniden üretilen ve bireylerin hem parçası hem de taşıyıcısı olduğu dinamik bir anlam sistemidir (Baumann, 2012, s. 84). Literatürde etnosentrizm, grup merkezilik ya da iç grup pozitifliği kavramlarıyla ilişkilendirilmekte ve kültürel aidiyet süreçleriyle bağlantılı biçimde ele alınmaktadır. Etnosentrizm (Ethnocentrism) kavramı, 1906 yılında William Graham Sumner tarafından tanımlanmış olup iç ve dış grupların ayırımı ve bireyin kendi grubunu merkezi ve üstte konumlandırma eğilimine dayanmaktadır (Hooghe, 2008, s.1).

Etnosentrizm, kültür ve kültürleşme süreçleriyle yakından ilişkili bir olgu olup, bireylerin kendi kültürlerini merkezi bir konuma yerleştirerek diğer kültürleri ikincil konumda değerlendirmelerini ifade etmektedir. Bazı kültürler kendi kültürlerini evrensel bir merkez olarak görürken, bazı yaklaşımlar da kültürel kimliğin inşasında etnosentrik tutumların işlevsel bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Bununla birlikte, etnosentrizmin ortaya çıkışında tek belirleyici unsurun kültür olmadığı; eğitim, din, milliyetçilik, kimlik ve kişilik gibi faktörlerin de bu süreçte önemli rol oynadığı belirtilmektedir (Bizumic & Duckitt, 2012, s. 902).

Bu çerçevede etnosentrizmi, yalnızca “ötekine yönelik nefret” ya da “kendi grubunu sevmek” biçiminde indirgenmesi kavramının analitik kapsamını daraltmaktadır. Sumner’in yaklaşımında etnosentrizm, etnik kökenden bağımsız olarak iç ve dış grup ayırımı temelinde şekillenmekte; temel motivasyonunu dış gruba yönelik düşmanlıktan ziyade, bireyin kendi grubuna atfettiği aşırı önem ve merkeziyet duygusundan almaktadır. Bu grup merkezci bakış açısı, “biz” olarak tanımlanan grubun değerlerinin üstün, meşru ve korunması gereken bir konumda algılanmasına yol açmaktadır (LeVine & Campbell, 1972).

İç grubun değerler, inançlar ve normlar etrafında bütünleşmesi, grup üyelerinin ortak amaçlar doğrultusunda hareket etmesini kolaylaştırırken; eş zamanlı olarak bir “öteki”nin varlığını da kaçınılmaz biçimde üretmektedir. Bu durum, dış gruba yönelik mesafe koyma, rekabet ya da mücadele söylemlerini “meşrulaştırarak” etnosentrik

tutumların güçlenmesine zemin hazırlamaktadır (Alkan & Erdem, 2021, s. 637). Dolayısıyla gruplaşma süreçlerinde belirleyici olan yalnızca “birlikte olma” arzusu değil, aynı zamanda bu birlikteliğin hangi grup ya da gruplara karşı tanımlandığıdır. Bu süreç, toplumsal yapıya yeni grupların dâhil olduğu göç süreçlerinde daha görünür hale gelmektedir. Göç, iç ve dış grup sınırlarını belirginleştirerek grup kimliklerinin yeniden tanımlanmasına ve etnosentrik tutumların güçlenmesine zemin hazırlayabilmektedir. Bu analizde, etnosentrizm kavramının tanımı, ilişkili olduğu kuramsal arka plan ve göç olgusu ile olan ilişkisi ele alınmaktadır.

Kavramsal ve Kuramsal Arka Plan

Etnosentrizm, kişinin kendi grubunun ya da kendi kültürünün diğer gruplardan veya kültürlerden üstün olduğu ve kişinin kendi kültürel standartlarının evrensel biçimde uygulanabileceği inancını ifade eden temel bir tutumdur. Terim ilk kez Amerikalı sosyolog William Graham Sumner (1906) tarafından, kişinin kendi kültürünün merkezi olarak görüldüğü, diğer kültürlerin ya da dini geleneklerin ise daha az belirgin bir role indirildiği görüşünü tanımlamak için kullanılmıştır (Hooghe, 2008).

Etnosentrizm, genel olarak grup ilişkileri bağlamında ele alınır ve bireyin yalnızca belirli dış gruplara yönelik açık bir düşmanlık geliştirmesinden ziyade, dış grupları mesafeli, olumsuz ya da ikincil bir konumda değerlendirme eğilimini ifade etmektedir (LeVine & Campbell, 1972). İç ve dış grup ayrımının yaygın ve doğal bir çerçeve olarak kabul edildiği bir algı biçimini temsil eder.

Bireyin, toplumsal yaşam içinde sosyal kimlik kazandıran bir gruba dâhil olma eğiliminde olduğu ve bu aidiyet üzerinden konumunu anlamlandırdığı kabul edilmektedir. Etnosentrizm, iç grup–dış grup ayrımı üzerinden işleyerek, dış gruplara dair olumsuz çağrışımların ve genellemelerin üretilmesine olanak tanırken, iç gruba yönelik aidiyet duygusunu, uyumu ve pozitif anlamlandırmaları pekiştirmektedir (Levinson, 1949, s. 150). Bu bakış açısı, kendi kültürünü tercih edilir ve üstün görme, grubun saflığını koruma, grup çıkarları için diğerlerini araçsallaştırmayı meşrulaştırma, içeride mutlak bütünlük sağlama ve üyelerden sorgusuz adanmışlık bekleme gibi eğilimlerle görünür hâle gelir (LeVine & Campbell, 1972; Bizumic & Duckitt, 2012). Dolayısıyla, birey kendi etnik, ırksal ya da sosyal grubunu merkezi ve üstün bir konuma yerleştirir, bu grubun değer ve ahlaki düzenini meşrulaştırır ve diğer grupların iç gruba olumsuz bir örnek teşkil ettiğini savunur.

Etnosentrizm kavramının anlaşılmasında en kritik noktalardan biri, iç grup–dış grup ilişkilerinin nasıl değerlendirildiğidir. Kavram sıklıkla dış gruplara yönelik nefretle özdeşleştirilse de bu yaklaşım etnosentrizmin temel dinamiğini gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda etnosentrizmin özü, sevgi ya da nefret gibi duygulanımlardan ziyade, iç grubun merkezî bir konuma yerleştirilmesinde yatmaktadır. Etnosentrik tutumlar dış gruplara yönelik olumsuz yargılara veya dışlayıcı pratiklere zemin hazırlayabilse de bu ilişki doğrudan ve zorunlu olarak nefret üzerinden kurulmaz; daha çok iç

grubun normlarının, değerlerinin ve anlam dünyasının referans noktası hâline gelmesi etrafında şekillenir. Bu nedenle etnosentrizmi ırkçılık, yabancı düşmanlığı ya da önyargı gibi kavramlarla zorunlu bir bütünlük içinde değerlendirmek, kavramın çok katmanlı yapısını indirgeme riskini taşımaktadır.

Kültürel olarak farklı olan her dış grup—bu farklılık dil, din, ten rengi ya da soy gibi kategorilere dayansın ya da dayanmasın—etnosentrik tutumların potansiyel hedefi hâline gelebilir. Bizumic ve Duckitt'in (2012) de vurguladığı üzere, etnosentrik tutum dış gruplara yönelik zorunlu bir nefret içermez; birey diğer gruplara karşı kayıtsız olabilir, hatta onlara sempati dahi duyabilir. Ancak belirleyici olan, kişinin nihayetinde kendi grubunu her zaman daha önemli, daha değerli ve daha doğru bir konuma yerleştirmesidir. Bu yönüyle etnosentrizm, bireysel düzeyde bir duygulanımdan ziyade, grup düzeyinde işleyen “kendi grubunu merkezileştirme” pratiği olarak ortaya çıkar (Bizumic & Duckitt, 2012, s. 897, 902). İç grup pozitifliği üzerinden kurulan bu bakış, dünyayı ve diğer grupları sürekli olarak “kendi grubunun penceresinden görmeyi”; başka kültürleri ve toplumsal grupları kendi grubunun normları ve ölçütleriyle değerlendirmeyi beraberinde getirir.

Etnosentrizmi açıklamaya yönelik olarak literatürde çeşitli kuramsal yaklaşımlar öne sürülmüştür. Kavramın kuramsal arka planı Realistik Grup Çatışması Kuramı, Sosyal Kimlik Kuramı, Otoriteryan Kişilik Kuramı ve dış grup niteliklerinin algılanmasına odaklanan yaklaşımlar olmak üzere farklı kuramsal çerçeveler üzerinden açıklanmaktadır.

Realistik Grup Çatışma Kuramı, etnosentrizmi gruplar arasında kıt kaynaklar, statü ve güç üzerindeki rekabetle ilişkilendirirken; tehdit algısının arttığı durumlarda dış gruplara yönelik olumsuz tutumların yoğunlaştığını vurgular. Örneğin, bir bölgede başlangıçta baskın konumda bulunan gruplar, yeni gelen dış grupları kendi toplumsal konumları için bir tehdit olarak algıladıklarında (örneğin işgücü ya da konut piyasalarında), bu dış gruplara yönelik karşıt duygular geliştireceklerdir (Hooghe, 2008). Sosyal Kimlik Kuramı, bireylerin grup aidiyeti yoluyla kimlik kazandıklarını ve iç grupla kurulan güçlü özdeşleşmenin etnosentrik tutumları beslediğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre etnosentrizm, aktörün ait olduğu grubu merkeze almasıyla ortaya çıkar; iç grubun olumlanması, çoğu zaman dış grup üyelerine yönelik olumsuz değerlendirmeleri ve stereotipleştirmeyi beraberinde getirir (Tajfel & Turner, 1979). Otoriteryan Kişilik Kuramı ise etnosentrizmi, otoriteye itaat, güçlü olanı yüceltme ve zayıf ya da farklı grupları dışlama eğilimi üzerinden açıklamakta; bu tutumların bireysel kişilik yapılarıyla yakından ilişkili olduğunu savunmaktadır. Bazı kişilik tiplerinin grup özdeşleşmesine daha güçlü biçimde bağlandığı ve dolayısıyla etnosentrik önyargıları benimsemeye daha yatkın olduğu ileri sürülmektedir (Adorno vd., 1950). Son olarak, dış grup niteliklerinin algılanmasına odaklanan yaklaşımlar, meslekler ve sosyal roller gibi yapısal farklılıklar üzerinden etnosentrik tutumların üretilebildiğini göstermektedir (Bizumic & Duckitt, 2012; Alkan & Erdem, 2021).

Kavramın tanımlamaları ve kuramsal yaklaşımlar, etnosentrizmin yalnızca tek bir nedene indirgenemeyecek; bireysel, grupsal ve yapısal dinamiklerin kesişiminde şekillenen çok katmanlı bir olgu olduğunu göstermektedir. Kuramların ortaklaştığı nokta, bireylerin ait oldukları grubu merkeze alarak dış grupları değerlendirmeleri ve bu süreçte “biz–onlar” ayrımının güçlenmesidir. Bu çerçevede etnosentrizm, özellikle göç gibi iç ve dış grup sınırlarının yeniden tanımlandığı toplumsal bağlamlarda daha görünür ve işlevsel hâle gelmektedir.

Göç Bağlamında Etnosentrizm

Bireylerin kendi gruplarının çıkarlarını, diğer gruplara karşı adil davranma ilkesine kıyasla daha öncelikli görme eğiliminde oldukları değerlendirilmektedir. İç grup yanlılığı olarak da tanımlanan bu eğilim, yerli toplumda göçmenlere yönelik ön yargıların oluşmasında belirleyici bir rol oynamaktadır (Greenwald & Pettigrew, 2014). Bu bağlamda göç olgusu, etnosentrizmin hem görünürlüğüne hem de toplumsal etkisini artıran başlıca unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Farklı kültürel pratiklerin, değerlerin ve yaşam tarzlarının aynı toplumsal alanda karşı karşıya gelmesi, yerleşik grupların kendi normlarını “doğal” ve “üstün” kabul etme eğilimini güçlendirmektedir. Bu süreçte etnosentrizm, göçmenleri mevcut toplumsal düzeni tehdit eden, bir “öteki” olarak konumlandırılan algıların üretiminde önemli bir rol üstlenmektedir. Göçmen grupların dil, din, gündelik pratikler ve kamusal görünürlükleri üzerinden değerlendirilmesi, çoğu zaman ev sahibi toplumun kendi kültürel ölçütlerini evrensel bir referans noktası olarak kabul etmesine dayanmaktadır (Conzo vd., 2021). Bu durum, dışlayıcı söylem ve pratiklerin meşrulaştırılmasına zemin hazırlayarak göçmenlerin toplumsal uyum süreçlerini zorlaştırmaktadır.

Etnosentrik çerçeve, uzun vadede iç grup kayırmacılığını normalleştirmekte; temas ve iş birliği süreçlerinde iç gruba öncelik tanınmasına, dış gruplara yönelik mesafe ve güvensizliğin artmasına yol açmaktadır. Bu dinamik, bazı durumlarda gruplar arası çatışma, ayrımcı tutumlar ya da dışlayıcı politikaların desteklenmesine kadar uzanmaktadır. Etnosentrik algılar, özellikle göçmen gruplara kıyasla yerli nüfusun üstün tutulduğu eğilimleri besleyerek kamuoyu algısının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bu algılar ise medya temsilleri, etnik kimlik aidiyetleri ve ideolojik çerçeveler tarafından yeniden üretilmektedir.

Etnik olarak daha homojen ortamlarda bu tür tasvirler, yerli toplum içinde dayanışma, diğerkâmlık ve güven duygusunu güçlendirebilirken; eş zamanlı olarak göçmenlere yönelik algılanan tehdit düzeyini de artırabilmektedir (Conzo vd., 2021). Öte yandan etnosentrizm yalnızca ev sahibi toplumda değil, göçmen gruplar içinde de içe kapanma ve sınırları koruma eğilimi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu karşılıklı süreç, toplumsal mesafeyi derinleştirerek göç bağlamında etnosentrizmin çift yönlü ve dinamik bir etki alanı oluşturduğunu göstermektedir.

Sonuç

Etnosentrizm, bireylerin ya da grupların kendi kültürel değerlerini, normlarını ve yaşam biçimlerini merkeze alarak diğer kültürleri bu referans çerçevesi üzerinden değerlendirme eğilimidir. Göç süreçleriyle birlikte farklı kültürel grupların aynı toplumsal alanı paylaşması, etnosentrik tutumların daha belirgin biçimde ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Ekonomik, kültürel ya da sembolik kaynaklar üzerindeki rekabet algısı, yerleşik grupların göçmenleri bir tehdit unsuru olarak konumlandırmasına ve “biz–onlar” ayrımının keskinleşmesine yol açmaktadır.

Etnosentrizm, kültür, kimlik, eğitim, milliyetçilik ve din gibi toplumsal alanlarla ilişkili, çok katmanlı bir olgudur ve etnosentrik tutumların üretiminde bu alanlar birbirini tamamlayan işlevler üstlenmektedir. Bireysel tutumlarla sınırlı olmayan etnosentrizm, toplumsal yapı ve ideolojilerle iç içe geçmiş dinamik bir süreç olarak ele alınmalı; göç bağlamında ise ötekileştirme, dışlama ve toplumsal gerilimlerin analizinde merkezi analitik araçlardan biri olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J., Sanford, R. N. (1950). The authoritarian personality. Harper & Brothers.
- Alkan , F., & Erdem , R. (2021). Etnosentrizm ve Meslek Merkezilik: Kavramsal Bir Değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 12(30), s. 635-651. doi:10.21076/vizyoner.702317
- Bauman, Z. (2012). Sosyolojik düşünmek. A. Yılmaz (Çev.), 8. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal Basım: 1998)
- Bizumic, B., & Duckitt, J. (2012). What Is and Is Not Ethnocentrism? A Conceptual Analysis and Political Implications. Political Psychology, 33(6), s. 887-909. doi:1111/j.1467-9221.2012.00907.x
- Conzo, P., Conzo, P., Fuochi, G., Anfossi, L., Spaccatini, F., & Onesta Mosso, C. (2021). Negative media portrayals of immigrants increase ingroup favoritism and hostile physiological and emotional reactions. Scientific Reports, 11(1), 1–11. <https://doi.org/10.1038/S41598-021-95800-2>.
- Greenwald, A. G., & Pettigrew, T. F. (2014). With malice toward none and charity for some: Ingroup favoritism enables discrimination. American Psychologist, 69(7), 669–684. <https://doi.org/10.1037/a0036056>
- Hooghe, M. (2008). Ethnocentrism. In W. A. Darity Jr. (Ed.), International encyclopedia of the social sciences (2nd ed.). MacMillan Reference.
- LeVine, R. A., & Campbell, D. T. (1972). Ethnocentrism: Theories of conflict, ethnic attitudes, and group behavior. John Wiley & Sons.

Levinson, D. J. (1949). Politico-Economic Ideology And Group Memberships In Relation To Ethnocentrism. M. Horkheimer and S. H. Flowerman (Ed.), Studies in Prejudice içinde (150-207), The American Jewish Committee Social Studies Series: Publication No. III.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. The Social Psychology of Intergroup Relations, 33, 47–74.

daha fazla bilgi için

/goc_vakfi

/gocarastirmalarivakfi